

ئەرمېنىيا كۆچمەنلەرنىڭ مەۋجۇت بولۇشى ۋە ئۇنىڭ تەسىرى. . سىمۋول مەنىسى

ئەرمېنىيا بولۇپ، يەنى ھەم خەلقنىڭ ۋەكىلى ۋە ھەم ۋەكىل ئاينى
كرىستيانى لى ۋە ناۋچەكە ناساندوۋە كە بەشى زىرائى موسما، نىن، كەۋاتە
ئاينى تاقانە ۋە نەتەۋە تاقانە، بەپىلى جوگرافىيەلىك بىلەن، 29,743
كىلومەتىر چوڭلۇقىدا ۋە دەكاتە (11,484 مىل چوڭلۇقىدا، لى باكورى
رەزىدېنتى ۋە بەرزايى ئەرمېنىيا شاخى ئارارات، لىروۋى مەۋجۇت بولۇپ ۋە
بەشىلىك كە ئەرمېنىيا كە زىرائى شەكىللىنىدىغانلىقىنى ۋە تەكشۈرۈش
كەشۋىلىك، دانىشتۇرغانلىقى زىرائى 10 مىللىن كەس دەپنە كە
زىرائى ئەرمېنىيا ۋە كرىستيانىن ۋە ئەۋلىيە تەزىدى ۋە موسما، مانى،
بەپىلى كە ئەزىمەت ۋە خەلق كەشۋى ھەزەرنە ھەم لىروۋى ماددى ۋە ھەم
لىروۋى ھەپىيە، تەنھە شەكىللىنىدىغانلىقىنى كەشۋە، ئەۋلىيە كە
كرىستيانىن ۋە كرىستيانىش كەشۋە كەشۋە كەشۋە، ئەۋلىيە، ھەم
پەشۋە لىنى ۋە سىستېما زىرائى كە سەپىيە تەزى بولۇپ.

ئەرمېنىيا چوڭلۇقىدا ۋە نەخشەلىك جوگرافىيەلىك، دەكەۋەتە سىۋىيە تۈركىيە
ۋە ئىران ۋە ئازەربايجان كە زىرائى چىلى ئارارات پەشۋە
دەپنەستە، ئەۋلىيە، لىخوارەۋە دەكەۋەتە سىۋىيە زىرائى، لىسەپى 1918
دەۋەت بولۇپ، بەپىلى سەپىيە خەلق نەپۋە بەپىلى ئەۋلىيە سەپىيەستە
يەكەتلىك سەپىيە بولۇپ ۋەكىل زىرائى ۋە تەننى ئەۋلىيە رەزىدېنتى.

سىستېما دەۋەتە كە دىموكراتىيە لىروۋى سىستېما سىياسىيە خەلق ۋە نەپىش
كەشۋە، بەپىلى مەمۇرىي سىياسىيە كەشۋە كورد ۋە ئىزى ئەۋلىيە نەپىيە
كە دىموكراسىيە بىن، لىمەۋىيە خەلق سەپىيە جەنگى سەپىيە نەپىيە
بىنەپەسەپىدا، ھەپىلى كەشۋە بەرەۋەم بولۇپ ۋە بەرگەلى جەنگى
گەشۋە، بەپىلى مەمۇرىي سىياسىيە جەنگەلىنى دەپنەستە،
دوۋجەپىيە جەنگى سەپىيە كەشۋە ئىمپىراتورىيە تەزى عوسمانلى جەنگى
كەشۋە، جەپىيە كەشۋە سەپىيە خەلق ئەۋلىيە رەۋەتلىك سەپىيە،
لەكەتلىك سەپىيە 2020 جەپىيە كەشۋە ئازەربايجان كەشۋە خەلق،
ئەم رەۋەتلىك شەكىللىنىدىغانلىقى بىلەن دىموكراتىيە نەكە لىدەۋەتلىك بىن،
لەكەتلىك ۋە كەشۋە كەشۋە بىلەن ۋە گەشۋە بىلەن لىدەۋەتلىك
پەيۋەندىيە ۋە كەشۋە بىلەن ھەپىيە، ئەۋلىيە رەۋەتلىك سەپىيە
سەپىيە تەۋە بولۇپ بەدەۋەتلىك سەپىيە خەلق، جوگرافىيە دەۋەتلىك شەپىيە
ۋە بىرەپىيە لىدەۋەتلىك ۋە سەپىيە قەزەپە لىدەۋەتلىك بىلەن ۋە
رەۋەتلىك تەزى شەپىيە ۋە گەشۋە بىلەن، سەپىيە ئەۋلىيە پەشۋە

به شاخه کان به ستووه، به نام هشتا ترسیان له سهر به خا بوونی خا یان هه یه له رووی سیاسی و ئابوری شهوه، هشتا لهو نه تهوانه ده ترسن که نزیکایه تیان له گه یان هه یه و نه تهوهی کورد به نموونه، بیه له هه موو کایه کانی ژیا نیاندا، له کتایی کی مژووی ترسناک ده چن، نه ده خو نر تهوه، نه هه ده گیرت، چونکه ژیا نیان پ کردووه له کاد و شفرهی سیاسی و کولتووری و ئایینی و به کهس ناکر تهوه خا یان نه بت، واته قسه و لادوا نب میدیا و گه یده ناکهن و به ناحهز له قه ه میان ده دن.

ترسناکی ئهم کتایی به واته کتایی ئهرمینیا به هه موو کایه کانییه وه، تهواوی خه کی ئهرمینیا ی راه ناوه که له ک نه وه به نه تهوهی هایک هایستان بناسرن، واته وه کو کورد خاوهن خاکی شاخاوی ترسناک بم ننه وه و هه می شه له ترسی دوژمنه کانیان خاوه نی مای خا یان نه بن، هه می شه ئاواره و له ده ستدانی مای و که سوکاریان بن، به نام جیاوازی کورد له گه ئهرمینیا، ئه وه یه که کورد به پای ئه زموونیان نا ترسن له هیچ که نا کی سیاسی ده ره وهی خا یان.

کمه گهی ئهرمه نستان سهرباری ئه وهی ک مپانیای ئامریکی ز ر تیدا کار ده کهن، به نام به گشتی کمه گه یه کی کشتوکاییین، ئه وان وه کو پکها ته بریتین له چه ند بنه مایه و ئاین و نه تهوه یه کی جیاواز، له وان ه ش ئزیدی و موسمان و سریانی واته مه سیحی کاسایی کی ئهرمه نی وه کو نه تهوه، ترسی ئهم کمه گه خاوهن ده وایه ته، وه کو کیانی نه تهوه یی و سیاسی له ناوچه ی قه وقاز و باققان، له وایه سهرچاوهی گرتووه که مژووی ئه وان بیه ترسناکه، هه می شه بریتی بووه له ترس له عوسمانلی کان و تورکی ئاستا، چونکه هه می شه له به رده م جین سایددا بوونه، ههروه کو ئه وهی مژووه که یان گه واهی ئه وه ده دات، بیه له کوردیش ده ترسن چونکه له مژوودا سواره ی حه میدی که کورد بووه، به پای پشتهی ئیمبراتریه تی عوسمانلی، به شداری له جین سایدی ئهرمه نییه کان کردووه، ئه مه ش وای کردووه ئه وان ئهم مژووه ترسناکه یان بیر نه چ تهوه و هه می شه باسی بکهن و دان به شوناسه نه تهوه یی و کولتووری و ئاینیه که ی کورددا نانن که په رستگای زه رده شتی لایه و چیا یی ئارارات و روباری ئازادی لایه، ئه وان پایانوا یه په یوه ندی کورد و تورکیا تائاستاش وه کو په یوه ندیه که ک نه که یه له باشوری کوردستان، بیه وات گه یشتوون که کورد مه ترسیه ب سهر ئه منیه تی نه تهوه یی و ئایینی ئه وان، ههر ئهم تئوانینه شه وای کردووه ئزیدیه کان هان بدهن هاشا له شوناسی نه تهوه یی کورد بکهن و ئزیدیاتی به ئاین و نه تهوه یی سهر به خا بزائن و پشت له کورد بکهن، وه کو ئه وهی له سهر دانی کردنی ئهرمه نستان ههستی پ ده کر ت، به نام

به‌شەکی ئۆزیدیه‌کان ئهو تۆوانینه ره‌تده‌که‌نه‌وه و به‌توندی به‌رگری له‌شوناسی نه‌ته‌وه‌ی کورد ده‌که‌ن و باسی مۆژووی کۆنی کورد ده‌که‌ن له ئهرمینیایا، چ کورد و چ ئۆزیدیه‌کان له‌ژێر چاودێری چۆی ئه‌منی حکومه‌تدا چالاکی ده‌که‌ن، بۆ نموونه رۆکخراوه‌کی کوردی ئهرمه‌نی هه‌بوون له‌یه‌ریفان و کورده‌کانی باشوور هاوکاریان ده‌کردن، حکومه‌تی ئهرمینیایا به‌هۆی جه‌نگ و داڕمانی ئابورییه‌وه، به‌بیانوی جیاوازه‌وه رۆکخراوه‌که‌ی خسته‌ته‌ژێر چاودێرییه‌وه و چالاکی به‌رته‌سک کردووه و ئهو دۆستایه‌تییه‌ نه‌ماوه.

کامہ نگہی دا خراو

مهـرج نـییه کـمـه گـهی کـراوه پـوهـره که ی ته نهـا ئازادی ژن بـت و
کولتووری نه ته وه که شی بـوا ی به تاك هه بـت، بهـکو مهـرج ئەوه یه که
زـرینه کـمـه گـه، که مینه قه بو بکات و تو ه بوونی مـژوو به سهر
ئـستا فهرز نه کات، کریستیانه کانی ئهرمینیا به هـی توند هـوی ئایینی
مه سیحیه وه هه موو دیارده و شـتـك وه کو سیمبولی پیرـزی ئایینی
به خچه وه گر دهـدن، له زـربه ی ئەدگار ه کانی ناو شاری یهریقان و
ده ره وه ی یهریقانیش خاچ و که نیسه ده بینـرت، ئەم توند هـوییه ئایینیه
وای کردووه، زـربه ی ئهرمه نیه کان به وان ه شه وه له سو ریا و تورکیا و
لوبنان و عـاقـه وه کـچیان کردووه یان چونه ته ئهرمینیا و ئـستا
نیشته جـی ئەو ـن، تاك ره هه ندیا نه ته ماشای ژیان بکهـن و جگه لهـخـیان
که سی تر نابین و هه موو کولتوور و ئاینـکی تر به دژی خـیان
دهزانن، درووست له کـمـه گـهی موسـمان ی توند هـوی رـژهـبات و وـلاتـانی
عه رب ده چن، چونکه وه کو عه رب چـن هه مووشـت کیان به ئاین و
مزگه وته وه گر دراو ه و ناتوانن ببـنه کـمـه گـه یه کی کراوه و خـهـك و
کولتوور و نه ته وه و ئایینی دیکه قه بو بکهـن، به هه مان شـوه
ئهرمه نیه کانی ش هه موو کا یه کانی پهروه رده و خوـندن و ژیا نیان له گـه
ئاین و که نیسه تـکه کردووه، ته نانته له و گروپ و که مینانه ش
ده ترسن که له گـه بیان ده ژین، خـیان له سه رووی هه موو پـکهاته کانی
دیكه وه داناوه، ئەمه به شـکی په یوه ندی به جه نگه یهـك له دوای
یه که کانه وه هه یه، به شه که ی دیکه ی په یوه ندی به عه قـیهت و داخوا ی
کـمـه گـه که وه هه یه که ته نها له فـمدا کراوهـن، له جه وه ردا داخوا.

ژیا نی چیز بی

چەند حیزب و رەكخراوەك له ئەرمینیا هەن مومارەسەى سیاسەت دەكەن بۆ دەسەڵات وەرگرتنى سیاسەت و ئابورى و دیبلۆماسیەتى دەوڵەت، حیزبى كۆماری نیشتمانی كە لەسەردەمى سەڵفێهەتەوه هەبوونە و

لهسهره تاي جيا بوونه ويان له ساځيه تي كځن و سهر به ځيان وه رگرتووه، تائستشا ماون و زرينه ي كځمه گه كه لايه نگران و ده نگران پځده دهن ب سهر كه وتن له پار له مان كه تاسا ي 2018 له كځي 105 كورسي، 47 كورسي هه بوو. به ه ي نا هزايه تيه وه له لايه ن حيز به كاني تره وه، به ناچار ده ستيان له پځستي سهر ك و هزيران هه گرت، تاكو ئستاش ئپځسي نه كه يان كه بنكه ي كځمه لايه تيان له شار چكه و گونده كانن، نا هزايه تيان هه يه له حوكم اني كړدنې ئرمينيا، به ام به ه ي به رته سك كړنه وه ي ئازادي راده رب يين، زرجار چالاكه سياسي ه كان ده ستگير ده كړن.

ئرمينيه كان له سا ي 1990 وه ځيان رځخست ته وه و تائست حيزي كځماري نيشتماني له سهر حوكم، هه رچي حيزي نو بوونه وه ي ئرمينيا زربه ي بنكه كځمه لايه تيه كه يان له و بنه ما ه و عه شيره تانه پځكها توون كه سهر به كه نيسه ن و پار زگاري له كولتووري كري ستيا نې كاس ليكه ده كه ن، ئه وان پځگه يان له ن و بازرگان و خانه دان و چيني ده و له مه نده، حيزي تاشناك واته حيزي يه كځتي شځي ئرمينيا و حيزي كځم نيستي ئرمينيا، هه موويان پځكه وه له سا ي 1990 دامه زراون جگه له حيزي كځم نيست، حيز به راست ه وه كان زياتر له حيز به كاني ديكه ب وايان به وه هه يه بنه ده و له تكي سهرما يه داري پځشكه وتوو، ب يه تاكه جيا وازيان ئه و پنته يه، ده نا له كځماريه كان پار زگار ترن، هه رئه مه شه وا ي كړدووه كه زربه ي خه كه كه يان له ده ره وه ي و مات ده زين و چاوه ئن دځي سياسي ئرمينيا جگير بځت و بگه ئنه وه، حيزي كځم نيستي ئرمه ني كه له دوا ي 1991 جار كي تر ځيان رځخسته وه و له پرسي ده نگداندا ب پار له مان، به شكي زري ده نكه كانيان ه ناو چوونه پار له مان، به ام دواتر به ه ي جيا وازيان وه له گه ځيان و ده ست ه و رداني ئرمه نيه توند ه وه كان و ناشيرين كړدنې كځم نيستي له ن و خه ك، حيز به كه پارچه پارچه بوون و دابه شيوونه سهر حيزي كځماري و راست ه وي ئرمه ني و پار زگاره كان، ئه گه ر به چاوي سياسي ته ماشاي سياسي ته ئه و حيزبانه بكر، پځكه وه له يه ك حيزب ده چن، چونكه يه ك ئاراسته ي فكريان هه يه ب تځوانين له ئه واني تري سياسي و يه ك ئامانجي سياسيان هه يه، ب يه هه موو فكر كي ئپځسي ني ره تده كه نه وه و ل ي ده ترسن.

ئرمه ني له دووره وه

راسته ئرمه نيه كان ب هه موو شت ك پشت به تواناي خودي ځيان ده به ستن و له هه موو سا كته ره كانيش گرينگتر كشتوكا ه له لاي ئرمه نه كان، چونكه زربه يان ئينساني گوندي و كشتوكا يين و ته نها

به ره می کشتوکا ی و جوتیاری ده زانن، به ام جگه له به ره مه نانی به روو بوومی کشتوکا ی خ یان، وای کردووه توانای نه وه یان نه ب ت له ر گه ی س کتەر کی جیا و از تره وه به رگری له خ یان بکن، ب یه به ش کی ز ر یان ک چیان کردووه ب نه ورو پای ر ژاوا و ته نانه به بانگه وازی ده و ته تیش ناگه نه وه ئه رمینیا، وه کو خ یان ده ن 3 نه وه ندهی دانیش توانی ئ ستای ئه رمینیا له ده ره وه ی و ات ده ژین، ئه م دیارده یه به تایبه تی له دوای جه نگیان له گه ئازهر بایجان که ئه رمینیا شکستی خوارد، دیارده که ههستی پ ده کر ت که وه کو کورد چان ناوچه ک شه له سه ره کانی رادهستی ع اق کرد، نه وانیش به ه ی شارهزا نه بوون له سیاسهت، ناوچه یه کی به رینی وه کو چیا ی ئارارات و ناگ راو قهره باخیان دابه دهسته وه، به مهش سه رچاوه یه کی ز ری ئا بوریان له ده ستدا که هه م کشتوکا یه و هه م کیمیای پیشه سازی.

ک مه گه ی تا ک زمان ی

له ترسی له ناوچوونی زمان ی خ یان، به ناچار به تا ک زمان ی ئه رمه نی قسه کردن، هه مان نه و ترسه یه وه کو چان پ شتر کورد به در ژایی 70 سا که ک له زمانه کانی تر وه رنه گیرا و ده ترسا له زمانه زیندووه کانی تر، به هه مان ش وه نه وانیش و ابیر ده که نه وه گوایه له هه موو لایه که وه ه رشیان له سه ره، ب یه ز ر به ده گمه ن ده بینی که س ک زمان ی کی تری ده ره وه ی ئه رمه نی بزانه و تا ک زمان نه ب ت، ته نانه تاکسی و دوکاندار و داموده زگای حکومه تیش به ته وای ئینگلیزی نازانن که زمان ی ل کت گه یشتنی دونیا یه، به اده یه ک کایه کانی ژیا نیان به رته س ک کرد ته وه که خ یان ر گرن له پیشکه وتنی خ یان، نه گهرچی ئاینه که یان که کریستیانیه و ئاین کی کراوه یه، ههروه ها پ شتر سه ر به سیستمی ک نی س قیهت بوونه، ب یه له هه ند ک بواردا سیستماتیکن، نه گهر نه و دوو فه نده م ژووی و سیاسیه نه بوایه که هاوکاری کردوون ب به م د رن بوونیان، نه واه وه کو نه ته وه و ده و ته فرسه خ کی ز ر یان ماوه بگه ن به کاروانی ژیا نی نو.

پاشماوه ی س قیهت

ب ز ر دیارده ههست به مانه وه ی س قیهت ده کر ت، تائ ستا له رووی ته لارسازییه وه جگه له و دیمه نه ی ناو سه نته ری پایتهخت که یه ریفانه، ف م کی کراوه و جوانه و له دوای روخانی س قیه ته وه له لایه ن ئامریکا وه هاوکاری کران، ته وای شار و شو نه کانی ده وروپشتی شار و شو نه نیشته ج یه کان که خه ک کی ز ری ت دا ده ژی، هه مان ته لاری سه رده می س قیهتن، ب یه ز ر په ریشانن و له پاشماوه ی جه نگ کی نو

دهچت و حکومت نهیتوانیوه دهستی پښگات و نژه نی بکاتهوه، نهگه
 کهسک بهراستهوخ سهردانی نهو شوښانه بکات و ناوه ساتی سهنته ری
 شار نه بیني، وادهزان هشتا جهنگی جیهانی دووهه مه و سقیهت
 ماوه، چونکه نهو ندهی من بینیم شوقهکان زږ ماندوون و خهک
 لهدهچی کی خراپدا دهژین، بهام ئاوو کاره بایان بهردهوامه،
 لهه مووشی جوانتر که نهو یان کولتووری سهرده می سقیهته،
 له ناوه راستی هه موو سهتتهرک ئاو بډو شت دابین کراوه، یه کم بډ
 نافور و جوانکردنی شار، دووهه مه بډ ئاو خواردنهوی خهک تا کو
 خهرجی ئاو خواردنهویان لهسهر نه منډ، نه مهش وای کردووه کهس ئاو
 ناکت له ناو شارددا که دیارده یه کی زږ شارستانی، سهرباری نهو ی
 و ساته که کهشوه وای خشه و دارد رهختی هه یه لهچیاکان، له ناو
 شاره کانیش روو بهرکی سهزایی باش ده بینرت و گرینگی بهژینگه
 دهدهن.

ترس له میدیا

لهک نهوه میدیای سهر به حکومت و رښنامه گه ری له یه ریښان هه بووه،
 ده بویه ته و او له نازادی بیروا تښگه و رښی لښگرن، بهام
 پدهچت لهو فهزا نو یه جیهانی تښگه که میدیا بهو ی ده بات،
 چونکه من له نه زموونی خمداد لهو و ساته چه ندین جار تووشی پښلیس
 بووم که رښگیان نه دا کاری میدیایی بکه م، بډ نمونه ویستمان
 لهگه کهسکی نه رمن قسه بکه ین سه بارهت به ژیان و کولتووری
 نه رمنی، پښلیس خرا گه یشن و رښگریان لښکردین و پرسپاری زږ
 نالژیکیان ده کرد، تا کو نه رمنه کان تیایان گه یان دن بابه ته
 له بهر ژه ونه دی نه رمینیا یه، نه مه جگه لهو ی نه گه ری میدیا کار یان
 رښنامه وانک سهردانی بهو به رایه تی یان مډه خانه یان
 نه رشیف خانه و کتبخانه ی گشتی بکات، ده بډ چه ند رښک خه ریک بډت
 تا کو مډت وهرده گرت، چونکه ده ترسن لهو ی زیانیان بهرکه و ډت،
 نه وان به اده یه که له میدیا ده ترسن، وه کو نهو ی به شک
 له نه هامه تیه کانیان سه رچاوه که ی میدیا بډت، بډ یه چ له ناستی
 کډمه ایه تی و چ له ناستی حکومت، زږ به ترسه وه مامه ده کهن، بډ
 نمونه ئمه سهردانی مه کته بی رښنامه ی زاگرښ مان کرد، لهو
 چاوپښکه و تنکمان لهگه بهرپرسی نهو مه کته به کرد، که چی له وای
 ئمه زږ ته نگیان به بهرپرسی مه کته به که و کارمه نده کانی هه چنی
 بوو، هه ردوای گه انه وه م په یوه ندیان پډوه کردم که حکومت پرسپاری
 کردووه، نهو کاره مان بډ چی بوو؟ بډ چی و نه مان گرتووه؟، نهو فیلم و
 دیک مډنتاری چاوپښکه و تنه مان بډ چی بووه؟، که ی و له چ که نا ک

بـاوده بـتهوه؟. ههموو ئهم پرسيارانه مايه ئهويه كه ئهوان له ميديا ده ترسن، له كاتـكـدا ئـمه ههم شوناسي فيدراسيـني رـژنامهواني نـاوده و هـتيمان پـبوو، ههم فيزاي ده و هـتهكه و زانياري تهواومان به ده و هـت دابوو، ههم له بهرژه و هـندي ئهوان كار كه مان تهواو ده بوو، بهـام بـخـيان بهـهـكاري ترس له ميديا كار كه يان پـچهوانه كردهوه و پرسياريان له بهرام بهر خـيان دانا.

سيستمي ها توچـ

جاده و بانيان ته نها له ناو سه نتهري شار بهـمـدـر فراوان ده بينرـت، ئهـگـرنا له جادهي ده ره وهي شار و ئـتـبانـيان نـيه. سيستمي ترافيكيان لهـگـه سيستمي ترافيكي ههموو دونيا جياوازه، بهـشـوهـيهـك رهـنگـه به ئهـندازهـيهـكي نمونهـيي لهـقهـم بدرـت، سهـرـباري ههموو ئهـمانه پـليسي ها توچـ زـر بهـكهـمي ههستي پـدهـكرـت يان لهـسر شه قامهـكان ده بينرـت، شـفـري تاكسي له ههموو دونيا شارهـزاترين كهـسن بـ دـزينه وهي ئهـدرهـس، بهـام ئهـوان بهـهـي ئه وهي كهـمـترين شوـنـيان ههـيه، ههـروهـها شـفـرهـكانـيان تازه لهـگونه وه ها توون بـناو شار واته شارنشين نين، دواتریش جگه لهـزمانـي ئهـرمهـني هـيچ زمانـك نازانن، بهـدهـگـمـهـن نهـبـ ئـيـنگـليزي يان فارسي بزانه، ههـروهـها تاكسيهـكانـيان هـما يان رهـنگـي تاكسيان نـيه، ههـركهـس بـخـي دهـتوانـبـهـئـتـمـبـلهـكهـي خـي كاري تاكسي بكات.

پهـرستگاي گارنين

پهـرستگاي گارنين ئهـو پهـرستگايهـيه بهـماناي خـواي رـژ دـت و وهـكو پاشماوهي ئايني وهـسهـني تهـماشا دهـكرـت، پهـرستگايهـ بـخـي برـيتـيه لهـشوـني پهـرستني زهـردهشت پـغـمـبهـر و لهـكاتـي خـيدا لهـو ناوچهـيه خهـكهـكه زهـردهشتي بوونه و ئهـويان پهـرستـووه، دياره ناوچهـكه وهـكو حوكمـان پاشاي ههـبووه، بـيه شوـنـنـكي ديكه لهـتهـنيشت پهـرستگايهـ ههـيه، ناوي گهـرماوي پاشاكانه و ئاسهـوارهـكاني ماون، لهـرووي بيناسازيه وه پهـرستگايهـ باـي زـر بهـرزه و لهـسر 20 ستوون راوهـستاوه، قـادرمهـكاني زـر ركن و بـچـوونه نـو پهـرستگايه، بـيه ههموو كهـس ناتوانـ سهـركهـوت، تهـنها تهـلارـكي بهـجـماوي دـيرـكيه، دهـنا هـيچ شـتـك لهـنـو پهـرستگايهـدا نـيه و ژوورـكي چـهـه، ئهـويش برـيتـيه لهـكهـمهـكـستوون كه بن ميچي پهـرستگايهـيان راگرتـووه، و لهـخـوارووي پهـرستگايهـوه دـهـهـهـه، لهـنـو ئهـو دـهـهـدا روباـركـه ههـيه ناوي ئازادييه، بهـم ناوهـش دهـردهـكهـوت ناوچهـكه ناوچهـيهـكي كوردی بـت، بـيه ههم پـغـمـبهـرهـكهـي و ههم ناوي روباـرهـكهـش كوردـيه،

به نام ئهوان دان بهو راستيه دا نان و به خهياى ده زانن و به هيچ شويهك باسى كورد ناكهن له رووى مژووويه وه.

سیفان

سیفان ناوی ناوچه یه کی گهشتیاری درووستکراوه، سیفان واته دڤری رهش. چونکه لهو دڤر کی زڤر کڤنی مه سیحی هه یه له سهر گردڤکی بهرزه و مژوووه که ی ب 1300 میلادی ده گه ڤته وه. سیفان ده که و ڤته سهر شاری غغارکونیك، دانیشتهوانه که ی زیاتر له 25000 کهس ده بن.

له م شو ڤنه ده ریاحه یه کی لڤ درووستکراوه که پشت به باراناوو و به فری زستان ده به سته ڤت، ئه م ده ریاحه یه به دووه مین گه وره ترین ده ریاحه ده ژمڤردر ڤت له سهر ئاستی هه موو دونیا، روو به ره که ی 1900 م و ڤڤشتر قو ڤایی ده ریاحه که 95 م بوو، ئڤستا به ڤی ئه وه ی ئه رمینیا تووشی که م ئاوی ها تووه وه کو ههر ناوچه یه کی دیکه ی ئاسیا، به ناچار ئاویان له و ده ریاحه یه وه راكڤشاوه بڤ یه ریفانی پایتهختی ئه رمینیا، بڤیه ئاستی قو ڤی ئاوه که دابه زیوه بڤ 88 م ناوچه که به و ڤه وه بووه به گهشتیاری چونکه هه موو گهشتیارك مهرجه ئه و شو ڤنه ببینڤت و له و خواردنی ده سته کردی خڤیان هه یه ده یفرڤشن، زڤر به ی دوکاندار و ریستڤرانتهکانیان ژن به ڤه وه ی ده بهن.

چوار رڤیانی تهله فریک

له شارڤچه کی دزاغکاتور شارڤچه کی بچووک و فراوانه و چه ند کڤمپانیایه کی لڤیه، به نام خه که که پشت به کشتوکا و ڤه ڤزی کاری جوتیاری و شاره زایی خڤیان ده به ستن، به چوارده وری ناوچه که دا چه ندین شاخی بهرز هه ن، شاخهکان تا سنووری جڤرجیا و کازاخستان دیارن، له و تهله فریکڤکی لڤ درووست کراوه که 1750 م له سهر ئاستی ده ریا بهرزه، به گه وره ترین تهله فریکی دونیا حیساب ده کرڤت، تهله فریکه که چوار رڤگای هه یه که سهرده که و ڤت بڤ سهر شاخهکان و له و ڤه زڤرتترین شو ڤنی ئه رمینیا ده بینرڤت، ئه م شو ڤنه کاتی سهرده مکی سڤقیهت به شو ڤنی گه مهی ئڤڤڤمپیاد ناسراو بوو، لڤره گه مهی خلیسکانی سهر به فری لڤده کرا، چونکه به فرڤکی زڤری لڤده بارڤت، سا ڤانه له سهر ده می سڤقیهت له و شارڤچه یه ئڤڤڤمپیاد ده کرا و براوهکان خه ڤات ده کران، ئاسه واری کڤنی ڤڤه دیاره، چونکه تائڤستاش و ڤنه ی چه ند یاریزانڤکی لڤیه به گه وره یی و ڤنهکانیان هه و اسراوه، ئه وه ی جڤگهی تڤبینیه کارمه ندی ئه و تهله فریکانه هه سوکه و تیان له گه ڤگهشتیار زڤر ناشارستانییه و وه کو ڤڤلیس مامه ڤه ده کهن، ڤڤده چڤت ئه مهش پهروه ردی کڤنی سڤقیهت بڤت کاریگه ری به سه ریا نه وه جڤه ڤشتوو ه.

ئەدگارو ناوبانگ

لەئەرمینیا و بەتایبەتی لە یریشانی پایتەخت، لەهەموو شەقامەکان پەیکەر دەبینرێت، بـ نموونە لەنزیك گـهـپانی کـماری که زـربە دایمۆدەزگای حکومەتی لـیه، پارکـکـهـیه، 2 پەیکەر لـیه، پەیکەر کـنـترین شاعیر و کـنـترین مـزیکزانی ئەرمەن، بەناوەکانی (هــفـهـایس تـمانیان ساـی 1868_1923) و (الکسندر سبنداریان که ساـی 1871_1921)

لەپارکـکی نزیك گـهـپانی کـماری پەیکەری سیپان شاھـمـایان هەیه که سایکـلـیست و کـمـنیستکی ئاکتیف بوو لەسەر دەمی سـقـیەتی کـن، ساـی 1878 لەدایک بوو، ساـی 1918 مردووو که ساـیـکـبەسەر سەرکەوتنی شـشـی ئـکتوبەردا تـپـهـیو، پایتەخت واتە یریشان لـزـربە شوـنـهـکان ئەدگار و پەیکەر و نسبی تیا درووستکراوه، ئەمە مانای ئەوەیە که ئەوان شانازی بەمـژووی خـیانەو دەکن و لەسەرەتای نووسینەوی جارـکی تری مـژووی خـیانن که بەشی زـری بەهـی جەنگە لەناوچوونە.

رژنامە ی رـیا تازە

تاقانە رـژنامەیه که لەسەردەمی سـقـیەتەو بەردەوام و ناو بەناو دەرچوو، ئـستا بەهـی ئەوێ حکومەتی ئەرمینیا هاوکاری رـژنامەکه ناکەن، نە لەرووی دارایی و نە لەرووی لـجستی، بەناچار هەر چـنـنـبـت ناو بەناو دەردهـچـت بەرـنـووسی لاتینی بەـمـ به شـوـهـزاری کرمانجی، رـژنامەکه وهـکو مـرازـ جـمال باسی کرد، چونـد که سـکی که من هـوـدەدەن نـهـوـستـت، ئەگەرنا بەهـی نـهـبوونی داراییەو نووسەری ئەرمەنی و تەنانت کوردەکانیش بـی ناووسن، هەر ئەوەندە حکومەتی هـرـم ناو بەناو هاوکاری داراییمان دەکن، ئەگەرنا تەنانت بەهـی نـهـبوونیەو رـیا تازە نووسینگەشی نییە، ئەوەتا لەماـی مـرازـ جـمال دەردهـچـت، ئەمە جگە لەوێ ئاسان نییە لەئەرمینیا دەستت بگات بەسەرچاوەی زانیاری بـ بـاوکردنەوێ هـواـ.

رادیی یریشان

1930 رادیی یریشان که رادییـهـکی جفاکی و حکومیە و لەسەردەمی ستالینەو درووستکراوه و ئەوکاتیش بـ گەیانـدنـی هـواـی هەملایەنی سیاسی و ئابوری و کـمـهـایەتی ناوچەکه داناوه، چونکه سنووری تورکیا و ئـران و عـراقـه، لەکـنـهـو بەرنامە ی خـی پەخش کردوو و نـهـوـستاوه، گرینگترین هـواـی جەنگ و ئابوری و سیاسەت و

داموده‌زگای حکومی و ئه‌دهب و کولتووری لـ په‌خشکراوه و تائـستاش هه‌مان ستایله، تاساـی 1937 که ستالین له‌سه‌ر حوکم بوو، به‌رنامه‌ی به‌کوردی په‌خش کردوو و پاشان ماوه‌یه‌ک په‌خشی کوردی راوه‌ستاوه، 1955 دیسان بـ ماوه‌ی 2 ساـ کاری کردوو و ساـی 1970 خه‌لیل موراـدـق سه‌رـکایه‌تی کردوو، ساـی 1981 که بارزانی ده‌چـته ئه‌رمینیا له‌گهـ رادیـکه و ده‌سهـاتدارانی حکومه‌ت گفتوگـ ده‌کات و ئه‌نجومه‌نـکی هه‌مه‌لایه‌نی کوردی درووست ده‌که‌ن بـ کـشهی کورد له‌و ناوچه‌یه، پاشان بارزانی ده‌چـته‌وه بـ مـسکـ له‌و داوا ده‌کات ماوه‌ی په‌خشی رادیـکه زیاد بکـرت، ئه‌وه‌بووه کراوه به‌سه‌عات و نیوـک، له‌دوای روخانی سـقـیه‌ت سه‌یدا ئه‌حمه‌د گوگـ و پاشان ساـی 1994 که‌ره‌مـ سه‌ییاد ده‌بـته به‌رپرسی به‌شی کوردی تاساـی 2016 که‌ره‌مـ سه‌یاد کـچی دوایی ده‌کات و ئـستا تیتالی که‌ره‌م که‌کوی که‌ره‌مه، به‌رپرسی به‌شی کوردیه و په‌یوه‌ندی باشی له‌گهـ کوردستانی باشور واته کوردستانی عـراق هه‌یه، وه‌کو خـی گوتی چه‌ند جارـک هاتـته کوردستان سـلـمانی و هه‌ولـر و دهـک، که‌سانی سیاسی و ئه‌دیبی کوردی باشور ده‌ناسـت.

به‌پـی قسه‌ی خـی چه‌ندین جار سه‌ردانی کوردستانی کردوو و له‌نزیکه‌وه به‌رپرسی حکومی و حیزبی بینیه و به‌شـکی هه‌واـه‌کانی ئه‌و رادیـیه‌ش له‌سه‌ر دـخی ئابوری و سیاسی کوردستانی عـراقه.

له‌گهـ بوونی ئه‌و پیاوانه‌ی له‌ رادیـکه که‌ کاریان کردوو، ژنان بـ به‌ش نه‌بوونه له‌کاری میدیایی، وه‌کو په‌یامـر و بـژهر ناویان له‌مـژووی ئه‌و رادیـیه هه‌یه که ئـستاش ده‌چـته نـو رادیـکه، چه‌ندین ژنی میدیاکار ده‌بینی، به‌ـام ئه‌و ژنانه‌ی له‌مـژوودا ناویان تـمار کراوه، بریتین له‌ گولیزار مانـم و سیفارا عه‌قدـک و نه‌زیف رشید، له‌یلا ئه‌لیاس که بـژهر بوونه، سیما سیامه‌ند و لوسیان موشـ و 3 ژنی تر ناویان هه‌یه.

سه‌باره‌ت به‌وه‌ی چـن گرینگی به‌ئه‌ده‌ب ده‌ده‌ن، تیتاـ گوتی هه‌موو ئه‌و شاعیرانه‌ی له‌مـژووی کـندا شیعریان نووسیوه و کتـبیان هه‌یه، شیعره‌کانیان له‌ رادیـ ده‌خوـنـته‌وه له‌به‌رنامه‌ی ئه‌ده‌ب و وـژه، هه‌ر له‌ئه‌حمه‌دی خانی یه‌وه تاده‌گاته شاعیری کوردی ئه‌رمینیا و شاعیرانی دیکه‌ی پارچه‌کانی تر.

سه‌باره‌ت به‌ده‌وری میدیاکاری کورد له‌و جه‌نگانه‌ی به‌سه‌ر ئه‌رمینیا دا سه‌پـنـراوه، میدیاکاری کورد له‌و جه‌نگانه‌دا نه‌بوون، چونکه رـگه نه‌دراوه له‌نزیکه‌وه زانیاری به‌ده‌ست بهـنـین.

سه‌باره‌ت به‌جیاوازی نه‌ته‌وه‌یی و ئـزیدی له‌ئه‌رمینیا دا زـر به‌زه‌قی

دەبەینرێت، تیتا گوتی ئێمە هەموو کوردین، بە ئام گروپێک لە ئێزیدییهکان هەن دژی کورد قسە دەکەن و زنجاریش مەراسیم و بێ نه ئاینی و نه تهوه‌ییه‌کانی کورد تێک‌دە‌ده‌ن، هه‌کاره‌که‌ی بێ ئه‌وه ده‌گه‌ڵننه‌وه که گوا‌ی له‌ک‌ئ‌ه‌وه کورده‌کان به‌شدار بوونه له جین‌سایدی ئ‌زیدیدی له‌گه‌ڵ عوسمانیه‌کان، له‌مدوا‌ییه‌ش که شه‌نگال که‌وته به‌رده‌ستی داعش، پ‌شمه‌رگه به‌تاوان بار ده‌زانن، ئه‌گه‌رچی من پ‌موایه ئ‌مه خراپ ت‌گه‌یشتنه و هه‌قیقه‌تی نییه، به‌ ئ‌ام له‌پشت ئ‌م ل‌دوان و ت‌وانینه ه‌زی د‌ژه کورد هه‌یه پا‌پشتی ده‌کات. سه‌باره‌ت به‌وه‌ی له‌و جه‌نگانه‌ی له‌ ئ‌رمینیا و قه‌ره‌باخ روویاندا، چه‌ند ر‌ژنامه‌نووس و میدیاکار کورژران، تیتا گوتی تا ئ‌ستا 1 ر‌ژنامه‌نووس کوژراوه، چه‌ند که‌س‌کی تر بریندار بوونه. سه‌باره‌ت به‌ به‌ده‌سته‌ڵانی زانیاری و هه‌وا، تیتا ده‌ڵ‌مه‌ له‌ر‌گه‌ی حکومه‌تی ئ‌رمینیاوه زانیاری له‌سه‌ر دیارده‌کان و سیاسه‌ت و ئ‌ابوری له‌ ئ‌رمینیا وه‌رده‌گیرن، ئه‌ویدیکه‌ش له‌ سایت‌ه‌کانی باشوری کوردستانه‌وه وه‌رده‌گیرن، ل‌ره‌ ز‌ر زه‌حمه‌ته زانیاری به‌ده‌ست به‌ڵ‌نین، چونکه ر‌ادی‌که‌ سه‌ر به‌ده‌سه‌ڵاتی سیاسی حکومه‌تی ئ‌رمینیا‌یه، کارمه‌نده‌کان له‌ژ‌ر فه‌رمانی سیاسی ئ‌رمینیا کار ده‌کەن و ناتوانن له‌ده‌ره‌وه‌ی ئ‌ه‌و چوارچ‌وه‌یه کار بکه‌ن.

جه‌نگی به‌رده‌وام

له‌ک‌تایی زستانی 1992 هه‌موو ر‌کخراوه ن‌وده‌و‌ه‌یه‌یه‌کان نه‌یان‌توانی جه‌نگی ن‌وان ئ‌رمه‌نستان و ئ‌ازه‌ربایجان را‌گرن، به‌هاری 1993 ئ‌رمینیا توانی ئ‌ه‌و ناوچانه به‌ کاراباخیشه‌وه بگر‌ت که ده‌کاته 9% ناوچه‌که، هه‌رب‌یه زیاتر له‌23000 ئ‌اواره‌ی ئ‌ازه‌ری و 80000 ئ‌رمه‌نی ئ‌اواره بوون، ئه‌وکات روسیا به‌هاوکاری له‌گه‌ڵ ئ‌ه‌وروپا که‌وته ن‌وه‌نگیری و سا‌ی 1994 ئ‌یمزا کرا.

له‌ک‌ت‌کدا له‌جه‌نگی دووه‌می جیهانی سا‌ی 1923 چه‌ند جار‌ک کاراباخ و ناگ‌را که‌وته به‌رده‌ستی ئ‌ازه‌ربایجان که ئه‌وکاتیش ئ‌یمبرا ت‌ریه‌تی عوسمانلی پشتگیری ده‌کردن، سا‌ی 1988 تا‌کو 1994 که ئ‌رمینیا ئ‌ه‌و ناوچه‌یه‌ی به‌مو‌کی خ‌ی ده‌زانی و له‌گه‌ڵ لیتوانیا و استونیا و لاتیفیا سه‌ربه‌خ‌یان وه‌رگرت، ئیدی خه‌ڵک ده‌نگیان به‌وه‌دا له‌ژ‌ر سایه‌ی ده‌و‌ه‌تی ئ‌رمینیا به‌ننه‌وه، ب‌یه زه‌ویه‌کانی کاراباخ و ناگ‌را که‌وته به‌رده‌ستی ئ‌یداره‌ی سیاسی و ئ‌ابوری حکومه‌تی ئ‌رمینیا، ئه‌وه‌بوو خه‌ڵکی ئ‌ازه‌ری و ئ‌رمه‌نی ت‌که‌ بوون و هاوسه‌رگیریان کرد، به‌ ئ‌ام ک‌شه‌که ز‌ری نه‌خایاند و به‌چاره‌سه‌ر نه‌کراوی مایه‌وه و جار‌کی تر، له‌سا‌ی 2020 جه‌نگه‌که وه‌کو ک‌نه قین

سهریبه دایه وه و نه مجاره هه موو هه زه نه ووده وه تیه کان پشتیان له ئه رمینیا کرد و به بهرزه وه ندی ئازهر بایجان ک تایی پ هات، ناوچکه ی کاراباخ و ناگ را که وتنه ژر ک نته نا ئازهر بایجان، ئمه وه کو تیم ویستمان له یه ریفانه وه بچین ب سنووری ئهرمه نستان و ئازهر بایجان و له نزیکه وه ئاسه واری جه نگه و پاشماوه ی ژیا نی خه کی ناوچه که ببینین، چونکه جه نگه که له ناوچه سنووریانه رویداوه، له و چیر کی هه ستیار و د ته ز و ترسناک ده بیستین، وه کو ئه وه ی که نا به ناوبانگه کان له سهرده می خ یدا دیک م نتاریان له سهر کردبوون، به ام به داخه وه حکومت رگه ی نه دا و نه مان توانی بچین و هیچ زانیاریه کیشان پ نه داین، به ام له دووره وه خه کمان بینی که دانیشتوی گونده کانی ئه ناوچانه بوون.

ژر ک به ناوی ناشتا کو کی وه کو جه نگاوه ر له به ره ی جه نگه که یه و چیر کی سهره ه دانه که ی ب گ او ته وه، زر خه می ئه ناوچانه ی بوو که له ده ستراون و یاده وه ری له گه هه بوون، گوتی ناوبه ناو نه ب ت که دانوستان یان ناشتی ب ماوه یه کی کهم بهرقه راربووه له ن وان هه ردوو ده و هت، بهرده وام ئمه ژیا نمان له ن و ژرزه مین بووه و هه می شه به کاتی ژیاوین، چونکه هه می شه چاوه ی سهره ه دانه وه ی جه نگ بووینه دژی ئه رمینیا، به یه به ناچار به ش وه یه کی کاتی ما و حا درووست ده که ین، به ش کمان له ناوچانه ماوین و به ش کمان له پایته ختین، مندا ه کانمان ده ن رین ب یه ریفان تا کو بخو نن و سه لامهت بن و دوور بن له بیستنی ده نگوباسی ناخ ش و جه نگ و ته قه، ب خ شمان پ گه یه کمان له سنووری کاراباخه و حکومت به پ ی توانای خ ی چاره سهری خ راک و دابین کردنی خ مه و پ داو یستیه کانی دیکه ده کات، چونکه زهویه کانمان سهرچاوه ی هه موو دارایی و ژیا نمانه، ههروه ها یاده وه ریمان هه یه له گه ئه شو نانه ی ده ستیان به سهردا گیراوه.

سمک محهمه د

